

1.

Основи теорії і методики музичної освіти

1.1. Сутність теорії і методики музичної освіти

Професійно-педагогічна підготовка вчителя музичного мистецтва передбачає вивчення курсу «Теорія і методика музичної освіти», який за змістом і призначенням має забезпечити готовність майбутніх учителів до проведення уроків та організування позакласної роботи з художньо-естетичного виховання молоді.

Теорія музичної освіти — галузь педагогіки, предметом якої є навчальний процес з опанування цінностей музичного мистецтва, що спрямовується на визначення мети, завдань і змісту навчання, а також вибір форм, методів, способів і засобів як для взаємодії суб'єктів навчання, так і для самоосвіти.

Предметом теорії музичної освіти є процес навчання, спрямований на загальний музичний розвиток особистості на основі засвоєння змісту навчальних програм.

Методика музичної освіти — галузь педагогіки, яка вивчає закономірності навчання музичного мистецтва, розробляє і пропонує певні системи навчальних впливів, що впроваджуються в зміст освіти, розкриваються в програмах і підручниках, реалізуються в методах, засобах і організаційних формах навчання.

Вона тісно пов'язана з дидактикою, теорією виховання і спирається на їх основні положення. Використовує ця галузь педагогіки і відомості з педагогічної психології, музикознавства та мистецтвознавства.

Методика музичної освіти передбачає: вивчення історії становлення і розвитку методики в різні історичні періоди; ознайомлення з досвідом музично-естетичного виховання молоді в

зарубіжних країнах; вивчення концепцій відомих педагогів-музикантів у галузі музичної освіти; визначення пізнавального, розвивального й виховного впливу музичного мистецтва; опанування принципів і методів навчання та розвитку музично-творчих здібностей школярів; наукове обґрунтування програм, підручників, методичних посібників з музичного мистецтва; вироблення організаційних форм художньо-естетичного виховання молоді; визначення критеріїв оцінювання якості знань учнів.

Предмет методики музичної освіти — це процес навчання основ музичного мистецтва, виявлення закономірностей засвоєння знань, умінь і навичок у конкретних видах музичної діяльності, а також художньо-естетичне виховання молоді під час оволодіння світовими і вітчизняними культурними цінностями.

Основними складниками теорії і методики музичної освіти школярів є:

- 1) музична освіта школярів — цілеспрямований процес засвоєння знань, умінь і навичок у галузі музичного мистецтва, оволодіння цінностями світової та вітчизняної музичної культури в аналітично-теоретичному та практично-виконавському аспектах. Відбувається вона в діалектичній взаємодії інституцій сприймання, виконання і творення музики, спрямованих на музично-творчий розвиток особистості;
- 2) музичне навчання — процес засвоєння передбачених навчальними програмами музичних знань, умінь і навичок, закономірностей розвитку музичного мистецтва, музичних явищ і фактів у певній логічній послідовності. Сучасна музична педагогіка розглядає навчання і виховання як єдиний діалектичний процес, зорієнтований на формування музичної культури особистості;
- 3) музичне виховання — усвідомлений і цілеспрямований вплив на дитину засобами музичного мистецтва з метою формування її естетичної культури, поглядів, переконань і ціннісних орієнтацій. Зміст, форми і методи музичного виховання залежать від вікових особливостей та культурно-освітнього середовища, у якому зростає особистість, і регламентуються Державними стандартами середньої та вищої школи й навчальними програмами;
- 4) музичний розвиток — процес і результат розвитку музично-творчих здібностей школярів під час участі в конкретних видах музикування. Він охоплює розвиток мислення, пам'яті, уяви у процесі сприймання, відтворення, інтерпретації інтонаційно-образного змісту музичного твору. Найефективнішим засобом музичного розвитку є вокальна та інструментальна імпровізація.

Форми організування музичної освіти школярів регламентовано Державними стандартами середньої та вищої школи.

Основною формою навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах є урок музичного мистецтва. Учні також мають змогу розвивати індивідуальні музично-творчі здібності в позаурочній діяльності та у позашкільних закладах освіти.

Організування навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється на основі комплексу принципів навчання, у яких поєднуються загальнодидактичні та спеціальні вимоги й положення до вивчення закономірностей музичного мистецтва.

Принципи музичного навчання як основні положення, що визначають зміст, форми й методи музично-творчої діяльності, охоплюють вихідні вимоги до організування навчального процесу з художньо-естетичного виховання молоді.

Серед основних принципів музичного навчання — науковість, активність, доступність, єдність освітньої, розвивальної та виховної функцій, систематичність та послідовність, активність, доступність, міцність, індивідуалізація навчання, єдність художнього і технічного, єдність емоційного і свідомого.

Інструментом засвоєння знань, формування вмій і навичок художньо-естетичної діяльності є *методи музичного навчання*, що передбачають взаємодію вчителя та учнів у процесі художньо-естетичного спілкування. До них належать: пояснення, розповідь, бесіда, наслідування і копіювання, узагальнення, ілюстрація творів музичного мистецтва, інтерпретація музичних творів, контраст і зіставлення, спів з голосу або на слух, абсолютна сольмізація, відносна сольмізація, спостереження за розвитком музичної дії, співпереживання, емоційний вплив.

Отже, обґрунтування сутності теорії і методики музичної освіти уможливить теоретично-методичну підготовку майбутнього вчителя музичного мистецтва до роботи в загальноосвітніх навчальних закладах, сприятиме формуванню професійної компетентності фахівця, спроможного вирішувати актуальні проблеми художньо-естетичного виховання молоді.

1.2. Мета і завдання музичної освіти

Теоретико-методичну підготовку майбутнього вчителя музичного мистецтва до практичної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах, формування професійної компетентності, спроможності розв'язувати актуальні проблеми художньо-

естетичного виховання молоді вважають *основною метою вивчення курсу «Теорія і методика музичної освіти»*.

Вивчення курсу дасть змогу забезпечити: розвиток методичного мислення майбутніх учителів, уміння конструювати педагогічні ситуації та знаходити способи їх вирішення; оволодіння знаннями, уміннями й навичками, методами й прийомами організації та реалізації сценарію уроку, виховного заходу, гурткової роботи; доведення спеціальних навичок і прийомів до автоматизму для досягнення результативності навчально-виховного процесу.

Завдання теорії та методики музичної освіти як складової частини педагогічної науки полягає у виявленні закономірних зв'язків між змістом навчання, роботою вчителя й діяльністю учнів, що мають забезпечувати позитивний результат у навчанні, сприяти залученню учнів до активної творчої діяльності в різних видах музикування та розвитку індивідуальних музичних здібностей кожної дитини.

Опанування матеріалу предметів «Музика» й «Музичне мистецтво» уможливило орієнтацію учнів у різних жанрах і стилях музичного мистецтва, оволодіння вокально-хоровими навичками й навичками гри на музичних інструментах, імпровізації як показника найвищого рівня загального музичного розвитку дитини.

Аналіз шкільних програм із предметів «Співи» та «Музика і співи», за якими працювали вчителі у ХХ ст., свідчить про різні підходи до визначення мети музичної освіти. У 1917—1933 рр. метою навчання музики вважали «зробити випускника школи музично розвиненим і музично грамотним». У програмах 1934—1960 рр. акцент було зроблено на ідеологічному аспекті: «Співи в школі повинні забезпечувати комуністичне виховання дітей», а шкільні програми 60—70-х років зосереджували увагу вчителя на музичному вихованні, розвитку й навчанні дітей, а також впливі цих процесів на «повноцінне формування особистості дитини».

У 70-ті роки ХХ ст. автор концепції музично-естетичного виховання школярів Д. Кабалевський убачав його мету в тому, щоб виховувати в учнів музичну культуру як частину їхньої духовної культури. *Музична культура* — це інтегроване явище, показниками якого є любов до музики, потреба спілкуватися з нею, музична спостережливість, володіння музично-теоретичними знаннями, розвиток музичних смаків, потреб і переконань, критичне ставлення до музики. Її формування, на думку Д. Кабалевського, відбувається через ознайомлення зі світовими музичними цінностями; виховну спрямованість музичного мистецтва; сприймання, виконання і створення творів музичного мистецтва; вплив музичних